

Naturbruksplan

Del 2 av Vefsn kommunes strategiske næringsplan

VEFSN KOMMUNE
- et steg foran

Innhold

1. Formålet med planarbeidet.....	4
2. Overordna føringer og planprosess.....	4
Planprosess.....	5
Medvirkning.....	5
Planens avgrensning.....	6
Kommunal landbruksforvaltning i Vefsn.....	6
3. VISJON, MÅL OG STRATEGIER.....	7
<i>Satsingsområde 1: Tradisjonelt jordbruk og reindrift.....</i>	<i>7</i>
<i>Satsingsområde 2: Skogbruk.....</i>	<i>9</i>
<i>Satsingsområde 3: Klima og miljø.....</i>	<i>9</i>
<i>Satsingsområde 4: Tilleggsnæringer.....</i>	<i>10</i>
4. Status for primærnæringene.....	11
I verden og nasjonalt.....	11
I Vefsn kommune.....	11
4.1 Landbruk.....	11
4.1.1 Drift av jordbruksarealene.....	13
4.1.2 Verdiskaping i primærnæringene.....	14
4.1.3 Økologisk landbruk.....	15
4.2 Tilleggsnæringer.....	15
4.2.1 Inn på tunet og gårdsbaserte tjenester.....	15
4.2.2 Jakt og fiske.....	15
4.2.3 Utmarksbasert turisme.....	16
4.3 Reindrift i kommunen.....	17
4.4 Skog.....	18
4.4.1 Avvirkning.....	19
4.4.2 Skogplanting og ungsogpleie.....	20
4.5 Vilt- og fiskeforvaltning.....	22
4.5.1 Viltforvaltning.....	22
4.5.2 Fiskeforvaltning.....	23
4.6 Klima og miljø.....	23
4.6.1 Spredning av gjødsel.....	24
4.6.2 Drenering.....	24
4.6.3 Vannmiljø.....	25
4.7 Rovdyrsituasjonen.....	25

4.7.1 Rovdyr og sau.....	25
4.7.2 Rovdyr og rein	26
5. Kompetanse og utdanning.....	27
6. Kommuneplanens arealdel og naturbruk.....	28
7. Fremtidens naturbruk i Vefsn kommune	28
Vedlegg 1.....	29

Forsidefoto: Jan O Lindset

Andre foto: Brynjar Skartland

1. Formålet med planarbeidet

Naturbruksplanen har som formål å legge rammene for kommunens landbrukspolitikk og naturforvaltning i planperioden. Den skal fungere som et verktøy i den daglige saksbehandlingen, og sørge for at naturbruken i kommunen beveger seg i ønsket retning.

Planen skal belyse mulighetene for utvikling i naturbruksnæringene. Den vil også beskrive status, hva vi lykkes med og hvilke utfordringer det er i kommunen.

2. Overordna føringer og planprosess

Flere regionale og statlige føringer ligger til grunn for utformingen av naturbruksplanen. Hoveddokumentene er *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023*, og *Regional plan for landbruk i Nordland 2018-2030*.

Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023

Hvert fjerde år legges det frem nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging. Regjeringen legger her frem hvilke store utfordringer vi står ovenfor:

- Å skape et bærekraftig velferdssamfunn
- Å skape et økologisk bærekraftig samfunn gjennom blant annet en offensiv klimapolitikk og en forsvarlig ressursforvaltning
- Å skape et sosialt bærekraftig samfunn
- Å skape et trygt samfunn for alle

Regjeringen har bestemt at FNs 17 bærekraftsmål (Figur 1) skal være hovedsporet for å ta tak i disse utfordringene, og det er derfor viktig at disse tas med i samfunns- og arealplanleggingen.

Figur 1: FNs 17 bærekraftsmål. Naturbruk er et felt som har stor betydning og faller innenfor så godt som alle målene.

Regional plan for landbruk i Nordland 2018-2030

Visjonen for landbruket i Nordland er «et bærekraftig og nyskapende landbruk». De fleste av FN's bærekraftsmål er relevante for landbruket. Følgende pekes på som særs relevante i planen:

- Utrydde sult – sikre bærekraftig matproduksjon, robuste metoder som styrker evnen til tilpasning til klimaendringer
- Ansvarlig forbruk og produksjon – redusere ressursbruk, klimagassutslipp og miljødeleggelse ved produksjon av en vare
- Stoppe klimaendringene – kutte i utslipp av CO₂ og øke fangsten, styrke evnen til å stå imot og tilpasse seg klimarelaterte farer og naturkatastrofer,
- Liv på land

Planprosess

Kommunestyret vedtok i sak 38/20 at arbeidet med ny næringsplan for Vefsn for perioden 2021-2024 skulle starte.

Det ble i den forbindelse bestemt at Vefsn kommunes strategiske næringsplan skulle deles inn i to deler:

- 1) Strategisk næringsplan utarbeidet av Mosjøen og omegn næringssselskap KF, og
- 2) Naturbruksplan utarbeidet av landbrukskontoret, Plan og Utvikling, i Vefsn kommune

Medvirkning

Under utarbeidelsen av planen har Plan- og utvikling hatt samarbeidsmøter med MON, som har utarbeidet strategisk næringsplan del 1. Da naturbruksplanen vil legge føringer for landbruket i kommunen har det vært naturlig å være i dialog med de den vil berøre. Landbrukskontoret har derfor hatt samarbeidsmøter med reindrifta og fagutvalg for utmark, landbruk og motorferdsel. Vi har også brukt innspill som har kommet fra Vefsn bondelag og Vefsn skogeierlag i dialogmøte 6.mars 2020.

Planutkastet har vært ute på høring i to omganger, og innspillene som har kommet er tatt med i endelig plan. Se vedlegg nr.1 med medvirkende parter.

Planen kom i retur fra kommunestyret med ønske om videre bearbeiding.

Etter møter i fagutvalg for utmark, landbruk og motorferdsel og utvalg for folkehelse, infrastruktur og klima ble den etter formannskapsmøte i april 2022 sendt i retur for bearbeiding, samt at Vefsn bondelag fikk utsatt høringsfrist. Høringssvaret fra Bondelaget er nå inkorporert i planen, samt de vedtatte endringene som ble etterspurt.

Barn og unge skal involveres i alle planprosesser som kan berøre dem. I dette tilfellet ble det diskutert med barnas representant i kommunen, og konkludert med at elevrådet ved Mosjøen videregående skole avdeling Marka ville være gode representanter for de unges meninger, da disse går på ulike naturbrukslinjer. Representant fra landbrukskontoret var på

møte med elevrådet 12.05.2022, og fortalte om planen og fikk mange tilbakemeldinger om hva som var viktig for de unge. Alle linjene ved skolen unntatt vg2 Heste- og dyrefag var representert i møtet. Mye av det som ble sagt var allerede satt som mål og tiltak i forkant av møtet, men det er også endret/lagt til nye tiltak.

Planens avgrensning

Definisjon av naturbruk i planen:

Naturbruk er utnyttelsen og skjøtselen av naturressurser og naturgrunnet

Naturbruksplanen skal sørge for at kommunen og landbruksnæringa tar hensyn til de mange nasjonale, regionale og lokale føringene som gjelder. Den skal også vise hvordan naturbruksnæringa i Vefsn skal utvikle seg fremover.

Denne planen er begrenset til å gjelde følgende områder, for å unngå at omfanget blir for stort:

- Jordbruk
- Skogbruk
- Reindrift
- Jakt, fiske og utmarksbasert næringsliv

Planen er en del av strategisk næringsplan og tar derfor ikke for seg naturbruk i fritidssammenheng.

Kommunal landbruksforvaltning i Vefsn

Plan og utvikling avd. landbruk består av tre stillinger som er ansvarlige for saksbehandlingen innenfor skogbruk, utmark og landbruk. Herunder ligger ansvaret for behandling av ca. 200 søknader og forvaltning av ca. 29 millioner tilskuddskroner til skog- og jordbruket i kommunen hvert år. De fleste av disse søknadene behandles administrativt i Landbruksdirektoratets systemer. Vi kontrollerer både ute i felt og gjennom dokumentkontroll at bedriftene som mottar tilskudd har krav på det de søker om.

I tillegg veileder og behandler vi søknader om viltforvaltning, nydyrking, veibygging, fradeling av tomter, konsesjoner, omdisponering av jordbruksjord, skogfondsforvaltning og søknader om motorferdsel i utmark. Vi har også prosjekter for bedring av vannmiljø, og veileder bedrifter som ønsker å starte med tilleggsnæringer eller endre hovednæringa på landbrukseiendommen. Vi er ansvarlige for at kommunen har en velfungerende veterinærvaktordning for produksjonsdyr, og er vurderingspartner og gjør kontroller for Innovasjon Norge. Vefsn kommune er også behjelpelig med søknader om skadefelling og organisering av skadefellingslag ved akutte skadesituasjoner på sau og rein forårsaket av freda rovdyr.

3. VISJON, MÅL OG STRATEGIER

Visjon

Planen skal stimulere til økt næringsaktivitet i hele kommunen, basert på bærekraftig bruk av de lokale ressursene

Satsingsområde 1: Tradisjonelt jordbruk og reindrift ***Landbruket i kommunen skal være sterkt, bærekraftig og åpent***

Mål	Tiltak	Gjennomføring
Øke antall aktive gårdsbruk i kommunen	Ved å gjennomføre tiltakene beskrevet under dette satsingsområdet er målet at antall aktive gårdsbruk skal øke.	Kontinuerlig
Øke produksjon av jordbruksprodukter	Økt areal i drift	Dette må være et samlet løft og et samarbeid mellom næringa, rådgivningsapparat og forvaltninga.
	Avlingsøkning	
	Økt kvotekjøp av melk	
Opprette et landbruksforum	Mer info om tilskuddsordninger som kan bidra til dette.	2-3 ganger per år
	Kommunen skal ta initiativ til møter med næringa med fagtema for å bedre dialogen mellom forvaltninga og næringa.	
Øke investeringene til driftsbygninger innen tradisjonelt landbruk	Invitere elever på naturbruksskolen til å delta på møter som arrangeres med næringa	Kontinuerlig
	Stimulere til økt kunnskap om tilskuddsmuligheter innenfor tradisjonelt landbruk, for eksempel gjennom nyopprettet landbruksforum og eksterne samarbeidspartnere.	
Ha et attraktivt og stabilt kommunalt landbruksfond	Revidere Vefsn landbruksfond for å gi gårdbrukere et mer næringsretta fond hvert 4. år. En større del av næringsfondet bør øremerkes landbruk. Politikerne bør bevilge en årlig sum til fondet gjennom budsjettet.	Neste oppdatering 2025
Opprettholde dagens antall aktive melkebruk	Fortsette støtte og samarbeid med Velg Melk i Nordland-prosjektet	2022-2023
Øke omsetning av landbrukseiendommer	Årlig informasjon til eiere av landbrukseiendommer om generasjonsskifte/eierskifte (brosjyre om eierskifte)	En gang årlig

	Følge opp bo- og driveplikt og oppmuntre til salg fremfor bruk som feriehus/forfall	Kontinuerlig
Opprettholde god veterinærvaktordning	Sørge for at det alltid er veterinær tilgjengelig for gårdbrukere i kommunen	Ny fireårs avtale inngått i september 2021
Gi støtte til økt kompetanse for gårdbrukere	Tilskudd til medlemskap i Norsk landbruksrådgivning	Vedtatt ut 2023 (sak 19/3626)
Hindre tap av viktige områder for reindrifta og jordbruksjord	Sikre de viktigste områdene for reindrifta og landbruket i kommuneplanens arealdel	Pågående ved revisjon av arealdelen
	Lage kommunal jordvernstrategi i neste planperiode. Søke midler til dette fra landbruksdirektoratet	01.01.2024-2028
	Opprettholde strengt jordvern på dyrka og dyrkbar mark	I daglig saksbehandling og i planarbeid
	Fokus på oppfølging av driveplikt for å unngå gjengroing og tap av kulturlandskap	Kontinuerlig
Bedre dialogen mellom reindrift og jordbruk/annen naturbruk	Involvere parter med konsultasjonsrett tidlig i prosesser som kan ha betydning for reindrifta, jf. endring i sameloven 2021.	I saker der konsultasjonsplikten gjelder
	Dialogmøter ved behov, for eksempel ved utfordringer med rein på innmark	Kontinuerlig, ved behov
Øke utnyttelsen av utmarksbeiteressursene	Informere om tilskuddsordninger som stimulere til dette	Hvert annet år
	Ta initiativ til fellesløsninger samt tilsynsordninger.	Ved behov
	Følge med på rovdyrbestandene i kommunen, og være en aktiv stemme ovenfor myndighetene ved for store rovdyrbestander eller ved tap av beitedyr	Kontinuerlig

Satsingsområde 2: Skogbruk		
<i>Skogbruket i kommunen skal være aktivt, økonomisk og bærekraftig</i>		
Mål	Tiltak	Gjennomføring
Sikre adkomst til skogsarealene mtp drift	Kartlegge adkomst etter bygging av E6/utbygging av Fv 78.	
	Søke tilskudd til å realisere prosjekt: områdeplanlegging	2022
Øke skogeieres bevissthet på økonomiske valg	Oppmuntre til å sette av mer midler på skogfondkonto etter hogst	Kontinuerlig
Øke ungsogpleieaktivitet	Informere om tilskudd til tynning	Kontinuerlig
	Kontrollere at de som tar ut skog planter nye planter for å sikre verdiskaping og binde CO ²	
Replanting etter hogst	Informere om tilskudd til planting etter hogst	Kontinuerlig
Tilbud om ny miljøregistrering på skog og skogtakst for hele kommunen	Skogeierlaget, kommunen og statsforvalteren samarbeider om prosjekt ny MIS registrering og ny skogtakst.	2022-2024

Satsingsområde 3: Klima og miljø		
<i>Det skal være økt fokus på klima- og miljøarbeid i naturbruksnæringene</i>		
Mål	Tiltak	Gjennomføring
Øke bruken av nasjonale og regionale miljøtilskudd	Revidere lokale retningslinjer for spesielle miljøtiltak i jordbruket, for best mulig målretting av innsats tilpasset lokale utfordringer og behov	2022
	Øke omfanget av kontroller av virksomheter som søker miljøtilskudd	Ved årlig søknadsomgang
	Opplyse om satsingsområder og gi eksempler på tiltak som kan søkes støtte til	Produsentmøter annenhvert år
Utarbeide klimaplan på kommunalt nivå og gårdsnivå	Informere om regionalt miljøtilskudd, herunder tilskudd til klimarådgivning og miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel	Årlig
	Landbruksnæringen skal involveres i kommunal klimaplan.	2022
Redusere forurensing fra husdyrgjødsling til vann	Økt kontroll på kantsone i eng for å forhindre forurensing fra husdyrgjødsel	Fra og med 2022
	Oppfølging av håndtering av hestegjødsel	Fra og med 2023
	Fortsette kartlegging av vannkvalitet i Dølo, og lage tiltak for å bedre tilstanden i elvene.	Kontinuerlig

	Starte opp kartlegging av vannkvalitet i Baåga og Bjønnåga, på samme måte som Dølo, og lage tiltak for å bedre tilstanden i elvene.	Oppstart 2022
Miljørevisjon av konsesjonene for Skjerva og Hundåla	Arbeide for miljørevisjon av konsesjonene for Skjerva og Hundåla	I løpet av planperioden.

Satsingsområde 4: Tilleggsnæringer **Opprette flere tilleggsnæringer på landbrukseiendommer**

Alle saker som omhandler omdisponering av jordbruksjord vil bli vurdert etter jordloven § 9 og 12. Dette gjøres med befaring i de fleste tilfeller, for å vurdere kvalitet, størrelse på arealet, verdi og mulighet for drift.

Mål	Tiltak	Gjennomføring
Øke muligheten for tilleggsnæringer	Endring av kommuneplanens arealdel for å åpne opp for spredt næringsbebyggelse, utover det som bygger direkte på gårdens ressurser	Ved revisjon av kommuneplanens arealdel
Veiledning, økt kompetanse	Kommunen og MON veileder tiltakshavere som ønsker å utforske mulighetene for tilleggsnæringer på landbrukseiendommer i startfasen	Kontinuerlig, på etterspørsel
	Fortsette samarbeid med Nordnorsk kompetansesenter MAT og Mosjøen vgs v/studiested Marka mtp veiledning, rådgivning og kursing	Kontinuerlig
	Mosjøen Videregående skole presenterer om sitt pågående arbeid innenfor nordnorsk kompetansesenter MAT, herunder Nordnorsk matkompetanse, kompetansemegler grønne næringer og grønt administrasjonsnettverk på administrativt og politisk nivå	2022
	Kommunen kan bistå med å sette folk som er nysgjerrige på nye næringer i kontakt med folk som har lyktes	Kontinuerlig, på forespørsel
	Støtte opp om initiativ til tverrfaglig samarbeid mellom tilbyder av Inn på tunet-gårder og det offentlige som kjøper av tjenester	Kontinuerlig, på forespørsel
	Oppdatere kompetansen hos ansatte på landbrukskontoret ang næringsutvikling.	Kontinuerlig
I større grad utnytte utmarksressursene for å skape næring	Kommunen kan bistå på møter for å belyse muligheter på generell basis	På forespørsel. Formidler aktuelle kurs/webinarer ut til produsentene
	Bruke Prosjekt Utmark i regi av Nordland bondelag aktivt for bedre grunneierorganisering	
Åpne opp for jakt på hjort i hele kommunen	Sette i gang prosessen for å få åpnet for jakt på hjort i hele kommunen	2022

Bedre tilrettelegging for fisketurisme	Kommunen skal jobbe med at arealplanen legger til rette for at det skal bli lettere å etablere nødvendig infrastruktur for å kunne drive næring rundt elvene på en god måte. Eksempel på nødvendig infrastruktur: toalett, desinfisering, parkering, søppelhåndtering.	I arealplanarbeid
--	--	-------------------

4. Status for primærnæringene

I verden og nasjonalt

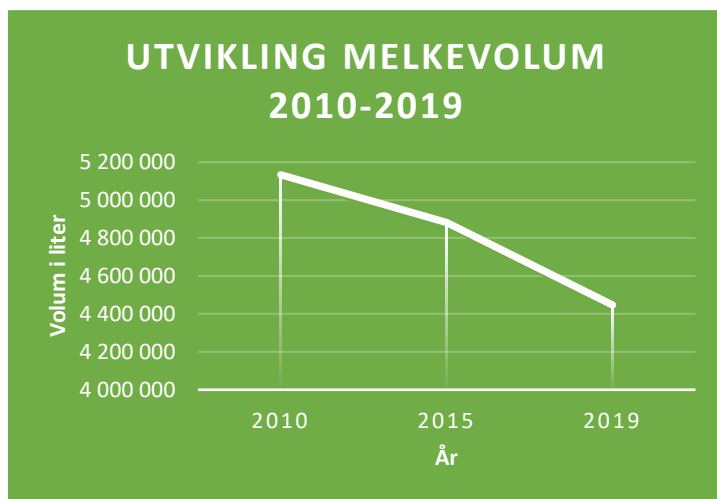
Landbruket i Norge bærer preg av at det er politisk styrt, i tillegg til at det i stor grad preges av verdensbildet som påvirker blant annet priser og tilgang på innsatsfaktorer. To år med pandemi har ført til et økt fokus på matberedskap og selvforsyning i mange land, også i Norge. I dag er selvforsyningsgraden i Norge ca. 40 %, og dagens regjering har som mål å øke denne til 50 %. Krigen i Ukraina har blitt enda en bekreftelse på at selvforsyninga er viktig, og at et variert jordbruk over hele landet er viktig for beredskapen. Disse hendelsene har ført til økt fokus på jordvern, og sentrale føringer er at det skal bli vanskeligere å omdisponere jordbruksarealer til andre formål.

Økte priser på innsatsfaktorer som energi, olje og gass, kunstgjødsel og kraftfôr har ført til at landbruket er i en enda mer presset situasjon enn for få år siden. Det er viktig at staten og faglagene sender positive signaler gjennom jordbruksoppgjør og finner gode virkemidler til de som allerede driver innenfor naturbruksnæringene, og de som vurderer å satse.

I Vefsn kommune

4.1 Landbruk

I Vefsn drives det i stor grad tradisjonelt landbruk, med hovedvekt på produksjon av melk og kjøtt på drøvtyggere. Det er noen store griseprodusenter. I 2021 var det 77 enkeltmannsforetak og samdrifter som søkte produksjonstilskudd i Vefsn. Da forrige landbruksplan ble laget i 2011 var antallet 114. Tross nedgang i antall bruk er det oppgang i kjøttproduksjon på storfe og gris. Antall ammekyr har steget med over 60 individ fra 2010 til 2022, og det er investert i flere store, moderne grisefjører.

Figur 2: Utvikling i melkevolum produsert i Vefsn fra 2010-2019, oppgitt i liter.

Som vist i Figur 2 har det vært en relativt stor reduksjon i antall liter melk produsert i Vefsn de siste årene. Dette har flere årsaker, blant annet nye krav til drift og driftsbygninger, endringer i markedet og statlig oppkjøp av melkekvoter. I 2019 førte endringer i internasjonale handelsavtaler til at Norge ikke lenger kunne drive med eksportsubsidiering av ost fra Norge. Dette førte til at produksjonen av Jarlsbergost for deler av det internasjonale markedet ble flyttet til utlandet, og at melkeproduksjonen her til lands måtte kuttes med 100 millioner liter.

Melkebøndene i Vefsn solgte melk for 34 millioner kroner til Tine i 2020. Dette tilsvarer årlig drikkemelkkonsum til 56 000 mennesker!

På tross av denne reduksjonen er melkeproduksjonen fortsatt den produksjonen som står for desidert størst verdiskaping i landbruket i Vefsn. Av 18 melkebruk har 7 investert i melkerobot og løsdriftsfjøs. På gårdsbrukene med båsfjøs er det også investert betydelige summer i utbedringer og ungdyravdelinger de siste årene. Melkeprodusenter er avgjørende for at de som driver kjøttproduksjon med oppføring av okser skal få tak i kalver. Det er tidvis en utfordring å få tak i nok kalv i Nordland og mange kjøper fra Trøndelag og Troms. Siden melkeprodusentene er en bærebjelke i landbruket har kommunen støttet prosjektet Velg melk i Nordland med 50 000 kr i 2020. Prosjektet har som mål å mobilisere melkeprodusenter for å ivareta sysselsettingen (næringsaktiviteten) og sikre utnyttelsen av ressursgrunnlaget på de små og mellomstore melkebrukene i Nordland.

Både antall saueprodusenter og antall kilo lam levert til slakt er redusert i Vefsn siden 2010, men det har kommet fire nyetableringer med sau bare de siste fire årene. Det har vært lite midler til investeringer i fjøsbygninger for sau grunnet tidligere overproduksjon. Dette har også endret seg noe de siste årene, og det er nå større rom for å gjøre investeringer i sauefjøs.

Tallet på aktive gårdsbruk går noe ned i Vefsn, men i løpet av de 4 siste årene har 6 nedlagte gårdsbruk kommet i drift igjen, med varierende driftsomfang. Dette er både folk

som har overtatt hjemgården og kjøpt på det frie markedet. Det er også noen som har bodd på gårdsbruk uten drift som nå har startet opp med dyr. Dette er veldig gledelig for næringa.

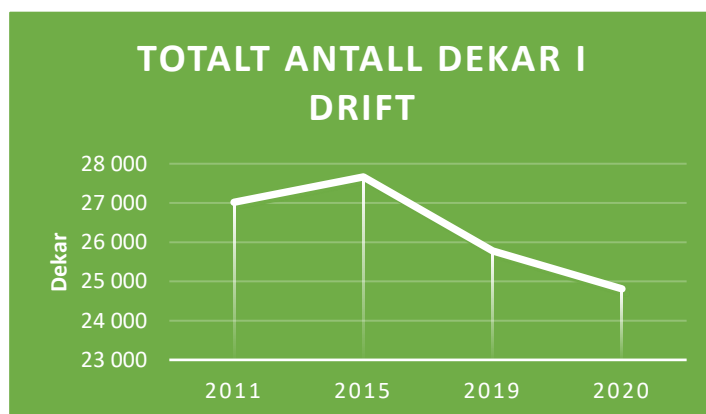
På de gårdsbrukene der det er blitt satset på teknologi og fornying er ungdommen ofte interessert i å overta. Når det legges ut gårder på det åpne markedet er interessen for å kjøpe høy. Mange gårdsbruk legges ned uten salg, fordi det er mer lønnsomt å avvikle drifta, selge eller leie ut kvote, dyr, utstyr og leie ut jorda fremfor å selge gården som en hel driftsenhet. Det er også viktig å huske på at gårdene er hjemmene til en hel slekt med mye historie rundt. Det kan ikke sammenlignes med å selge hvilken som helst bedrift.

Alle gårdsbrukene som tjener til et årsverk eller mer, leier jord av andre. Det er lite tilleggsjord som kommer for salg. Når det komme noe til salg blir det omsatt fort. Små landbrukseiendommer uten boplikt overtas ofte av slekt og familie, og blir felleseide fritidseiendommer uten at kommunen kan forhindre slike sameier.

4.1.1 Drift av jordbruksarealene

I takt med at flere gårdsbruk blir lagt ned, går også mer areal ut av drift, se Figur 3.

Jordloven stadfester at driveplikten skal følges opp på alt dyrka areal i Norge. Vefsn kommune etablerte rutiner for oppfølging av driveplikten i 2017, og arbeider kontinuerlig med dette. I henhold til jordloven blir jordeiere bedt om å levere inn en standardkontrakt på jordleie med varighet på 10 år dersom de ikke driver arealene selv.

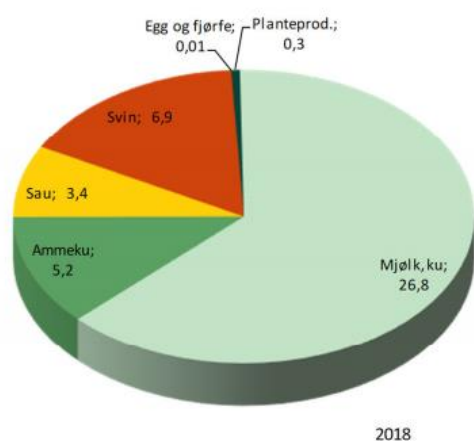
Figur 3: Totalt antall dekar jordbruksareal i drift i Vefsn kommune.

Det er ulikt behov for jord i de ulike delene av kommunen. Driveplikten blir fulgt opp av kommunen, men en del steder der jord ikke lar seg leie ut blir arealene beitepusset etter vedtak fra kommunen. Dette for å holde arealene åpne slik at de ikke gror til med skog og dermed blir vanskelige å ta opp igjen. All omdisponering av jordbruksjord er søknadspliktig, herunder planting av skog på dyrka mark. Enkelte steder innvilges dette, men terskelen for slik omdisponering er høy.

Å følge opp driveplikten på innmarksbeite er en stor utfordring, da det er få beitedyr i kommunen sammenlignet med tidligere. Dette skyldes at det er færre aktive bruk med dyr på beite, og at avl har gjort dyrene mer effektive enn før. I snitt melker ei ku i 2022 over det doble av ei ku i 1950 gjorde. Dette gjør at en kan fylle melkekvoten med færre dyr.

Det er økende interesse for bruk av teknologibaserte gjerdeløsninger for å bedre kunne utnytte mindre tilgjengelige beitemark, og for å kunne beite flere steder uten å bruke mye tid på gjerdearbeid. Noen gårdsbruk har fått støtte til dette fra Vefsn landbruksfond i 2020 og 2021.

4.1.2 Verdiskaping i primærnæringene

Jordbrukssektor	Brutto verdiskaping oppgitt i millioner
Melkeproduksjon	26,8
Storfekjøttproduksjon	5,2
Svinehold	6,9
Sauhold	3,4
Total verdiskaping	42,5

Figur 4: Verdiskaping i jordbruket i Vefsn kommune, bruttoprodukt i millioner kroner (NIBIO, 2018). Disse tallene ser lave ut, men en må merke seg definisjonen av brutto verdiskaping som er brukt i denne rapporten fra NIBIO. I dette tilfellet menes inntekter – utgifter og innsatsfaktorer. Ringvirkninger næringen har i kommunen mtp arbeidsplasser og lignende går dermed IKKE inn under brutto verdiskaping her.

I Vefsn utgjorde jordbruket 90 årsverk à 1845 timer i 2018, mot 125 årsverk i 2009 (NIBIO, 2018). Totalt antall sysselsatte i primærnæring var 201 stk, fordelt på jordbruk, skogbruk og fiskeri. Hver melkeprodusent i Norge skaper i snitt 2,4 årsverk av sin melkeproduksjon, mens hver produsent i snitt i Nordland uavhengig av produksjon skaper 1,54 sysselsatte i alle næringer. Figur 4 viser verdiskapingen i jordbruket i Vefsn kommune. Disse tallene kan se litt lave ut, men en må merke seg at definisjonen på brutto verdiskaping brukt i rapporten er inntekter- utgifter og innsatsfaktorer. Ringvirkningene er ikke tatt med i disse beregningene.

Beregninger gjort av NIBIO viser at et brutto årsverk i jordbruket i Vefsn kommune i 2018 utgjorde 472 554 kr. Sammenlignet med andre kommuner i Nordland er dette bruttoproduktet relativt høyt, men en må ha i tankene at ulike kommuner har ulik fordeling på produksjonene.

Utover den tradisjonelle driften har flere gårdbrukere nå valgt å satse på nisjeprodukter fra egen gård og direkte salg til forbruker. Dette gjelder både storfe, småfe og gris. Signalene er at de som driver på denne måten opplever stor etterspørsel, og til tider har venteliste for å få kjøpt produktene. Dette tyder på at det er rom for økt direkte salg til forbruker.

4.1.3 Økologisk landbruk

I 2010-2012 hadde staten en prosjekt for å øke antallet økologiske bruk over hele landet og hadde en målsetning om økt økologisk forbruk. 6 gårdsbruk i Vefsn var økologiske i 2015, men i 2021 er det redusert til 3 stk. Noen av disse gårdene ble lagt ned i løpet av perioden, mens andre syntes at dokumentasjonskravet ble for stort og gikk dermed tilbake til konvensjonell produksjon. Den samme trenden ser vi for Nordland og landet generelt.

Staten har ikke lenger det samme fokuset på å øke andelen av økologisk mat i Norge, og støtteordningene er ikke gode nok i forhold til det ekstra arbeidet det krever. At det er få som driver økologisk og dermed lite fagmiljø kan gjøre det utfordrende å starte opp, og å drive økologisk.

4.2 Tilleggsnæringer

Landbruksbaserte tilleggsnæringer i kommunen hadde i 2018 en estimert verdiskaping på 5,4 millioner (NIBIO, 2018). Tilleggsnæringer som er beregna inn er leiekjøring, tjenesteyting, inn på tunet, videreforedling, turisme, ved, juletre og pyntegrønt, utmark, tomtefeste, utleie og annet. Det finnes foreløpig ikke oppdaterte tall som viser hvor mange som driver med de ulike tilleggsnæringerne på kommunenivå, og disse beregningene er mer usikre enn de for selve jordbruket.

4.2.1 Inn på tunet og gårdsbaserte tjenester

Per 5.4.22 er det en nylig godkjent Inn på tunet-virksomhet i Vefsn. Dette er en gård som nylig ble kjøpt og som satser friskt både på gårdsdrift, besøkstjenester og leirskoletilbud.

I tillegg har kommunen besøksgårder og staller som satser på samme type tjenester uten at de ligger under Inn På Tunet-paraplyen.

Tilbydere av slike tilbud i landbruket trenger langsiktige og forutsigbare avtaler med det offentlige for å kunne gjøre de investeringer som kreves. Landbrukskontoret kan bidra med å sette partene i kontakt med hverandre.

4.2.2 Jakt og fiske

Vassdragene i Vefsn er behandlet mot lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* og alle utenom Fustavassdraget er nå friskmeldt. Det er imidlertid gitt dispensasjon til fiske i deler av Fustavassdraget på tross av dette. Vassdragene har både anadrom laksefisk og innlandsfisk, og har et stort potensiale for utvikling i reiselivssammenheng og som tilleggsnæring for

gårdsbruk. Salg av fiskekort i kommunen er godt organisert, og det er et stort potensiale for fortsatt økt satsing i tilknytning til vassdragene i Vefsn.

Både rømt oppdrettslaks, pukkellaks og lakselus kan føre til utfordringer for den lokale bestanden av anadrom fisk i elvene. Miljødirektoratet peker også på vassdragsregulering og forsuring som menneskeskapte påvirkningsfaktorer som virker negativt på produksjonen.

Tabell 1 viser verdien laksefiske i Vefsnaregionen har nå (tall fra Vefsnlaks), og et mulighetsbilde. Mulighetsbildet er basert på rapporten Lokaløkonomiske virkninger av laksefiske i elver infisert med, og behandlet mot lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*.

Tabell 1: Oversiktsbilde på verdien på laksefisket i 2021, og et mulighetsbilde for fremtiden.

Verdi laksefiske nå og i fremtiden		
	2021	Mulighetsbilde basert på NINA-rapport 2018
Fiskedøgn	7000	25 000
Omsetning kortsalg	3 millioner	10 millioner
Total omsetning for Vefsnaregionen (overnatting, mat osv.)	30 millioner	100 millioner

Stort sett alt av jakt som selges i kommunen er på Statskogs grunn. Statskog har god tilrettelegging, og både jakt og fiske på deres grunn selges gjennom salgsportalen Inatur. Svært få private grunneiere har organisert salg av jakt på sine eiendommer. Dette skyldes i hovedsak at private eiendommer ofte er mindre eiendommer som er oppdelt i flere teiger. For å kunne leie ut jaktterreng må området ha en viss størrelse, og da må det samarbeides på tvers av eiendomsgrenser. Gjennom god grunneierorganisering og tilrettelegging for salg av jakt bør det være potensiale for næringsutvikling i tilknytning til jakt, også hos private.

Kommunen har en begrenset rolle ut over å argumentere for å tilrettelegge for salg av jakt på private eiendommer. Grunneiers enerett til å bestemme over egen eiendom og grunneiers enerett til jakt og fangst står sterkt. Vefsn kommune foreslår at Prosjekt Utmark som eies av grunneierorganisasjonene blir engasjert for å se på muligheter for å få til samarbeid mellom grunneiere med jaktrett og organisering for salg av jakt på private eiendommer.

4.2.3 Utmarksbasert turisme

Det er mange muligheter for naturbasert turisme i Vefsn. Det er allerede nevnt fisketurisme og muligheten for utleie av jakt. Ut over det har kommunen et stort snøscooterløypenett som strekker seg til flere andre kommuner, og som brukes til kommersiell scooterturisme i tillegg til kjøring for privatpersoner. Det er også mulighet for hundekjøring i egne løyper på vinteren. Muligheten for naturbasert turisme finnes, både i allerede tilrettelagte områder og utenom. Dersom det skal drives kommersiell turisme i naturen er det viktig å ha grunneiers tillatelse, da allemannsretten ikke omfatter organisert friluftsliv.

4.3 Reindrift i kommunen

Vefsn er delt mellom to reinbeitedistrikt, Jillen-Njaarke i sør og Røssåga-Toven i nord. Begge distriktene opplever tap av beiteland og flyttleier som blir mere kronglete i forbindelse med veiutbygginger og vindkraftutbygging i Vesterfjella.

Selv om ingen av siida-andelshaverne er bosatt i Vefsn per i dag, er alt av utmarksareal i Vefsn definert som reindriftsareal og må tas hensyn til ved øvrig bruk av utmarksarealer.

Det overordna politiske målet for reindriften er at den skal være en økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig næring. Veilederen til reindriftsloven som ble innført i 2007 satte noen etterprøvbare kriterier for å vurdere om et reintall er økologisk bærekraftig. Veilederen har anbefalt kriterier knytta til dyrets kondisjon, og bruker dette til å måle om drifta i et område er økologisk bærekraftig. Veilederen for fastsetting av økologisk bærekraftig reintall kan leses i detalj på landbruksdirektoratets nettsider.

Reinbeitedistrikt/Siida	Kalv	Okse 1-2 år	Simle > 2 år	kg/dyr	Merket
18 - Voengelh-Njaarke	20,9	34,5	34,0	3,3	8 %
20 - Jillen-Njaarke	20,9	31,6	33,2	3,3	11 %
19 - Byrkije	21,8	36,9	33,6	10,8	2 %
21 - Røssåga/Toven	23,8	37,3		7,4	9 %
23 - Hestmannen/Strandtindene	21,9	38,8	37,1	8,0	1 %
22 - Ildgruben	22,9		36,7	9,2	6 %
24 - Saltfjellet	21,6	36,8	34,6	3,6	4 %
25 - Balvatn					8 %
26 - Duokta	21,5			1,7	7 %
27 - Stajggo/Hábmer	26,8			2,2	7 %
28 - Frostisen	25,8			1,0	31 %
29 - Skjomen					16 %
NORDLAND	22,1	36,1	35,2	4,9	3 %

Figur 5: Oversikt over gjennomsnittlige slaktevekter og slakteuttak, samt variasjon i merkeprosent for de fem siste driftsårene. Rødt indikerer et resultat som ligger under målet, gult indikerer på målet, og grønt et resultat som er over målet (rap nr. 43/2020)

Figur 5 viser en oversikt over tilstanden til de ulike reinbeitedistriktene i Nordland. Tabellen viser at det er mye grønt i Nordland generelt, også for de aktuelle distriktene her i kommunen. På tross av at tilstanden er over målet på kalv, okse 1-2 år og simle over to år, er det noe lavere på slakteuttak per livrein. Normen for slakteuttak per livrein i vårflokk er satt til å være mellom 8 og 9 kg, men her er begge reinbeitedistriktene i Vefsn mye lavere. Årsaken til lavt slakteuttak antas å ha sammenheng med rovdyrsituasjonen, og påkjørsler på vei og jernbane og større naturinngrep. Generelt er trenden i Nordland at det er lavt gjennomsnittlig slakteuttak i de fleste distriktene.

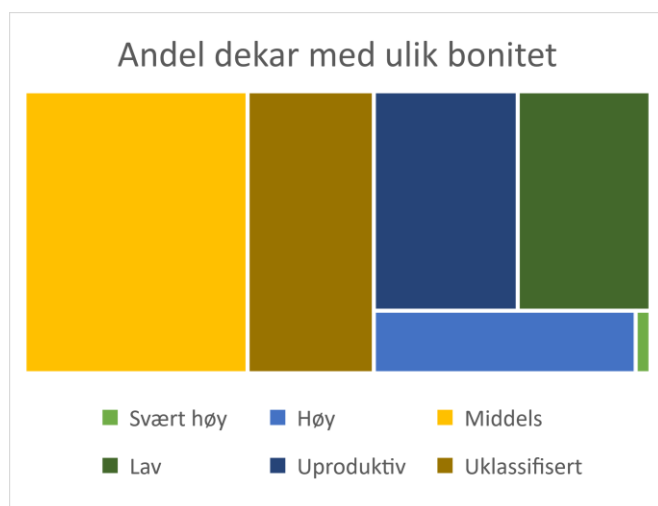
Beiteressursene er det viktigste naturgrunnlaget for drifta, og flyttleier har et spesielt sterkt vern. Det er kommunens ansvar å sikre at reindriftns arealressurser er ivaretatt gjennom kommuneplanens arealdel. Inntil vindkraftutbygginga på Øyfjellet er avklart for reindriftn, kan man påregne endret arealbruk. Det er ikke etablert ny flyttlei eller avbøtende tiltak, og det er knyttet stor usikkerhet i forhold til fremtidig bruk av tilgjengelige vinterbeiter for rein.

I områder hvor det gis fritak for driveplikten på dyrket mark med vilkår om beitepussing, kan disse arealene være gode beiter for reinen ved snøfattige vintre på kysten. I slike områder er det ofte lite jordbruks- eller annen drift, og det blir dermed etablert relativt konfliktfrie områder for reindriftn.

I deler av kommunen er det enkelte år utfordringer med rein på innmark som brukes til fôrproduksjon. Kommunens rolle er da å avholde dialogmøter for å få en felles forståelse for utfordringene og for å dempe konfliktnivået. Kommunen har avholdt slike møter med god erfaring og legger opp til årlige dialogmøter mellom næringene.

1. juli 2021 trådte kapittel 4 om konsultasjoner i sameloven i kraft. Kapittel 4 slår fast at representanter for samiske interesser har rett til å bli konsultert i beslutninger eller tiltak som vil kunne påvirke samiske interesser direkte. Denne endringen forsterker samisk reindriftns medvirkning, og muligheter til å påvirke tiltak og vedtak som kommunen har myndighet over på et tidligere stadie. Nærmere beskrivelse over hva konsultasjonsplikten omfatter kan sees i sameloven.

4.4 Skog

Figur 6: Oversikt over bonitet på skogen i Vefsn kommune. Kilde: NIBIO, AR5 årsversjon 2020 og AR50 årsversjon 2016.

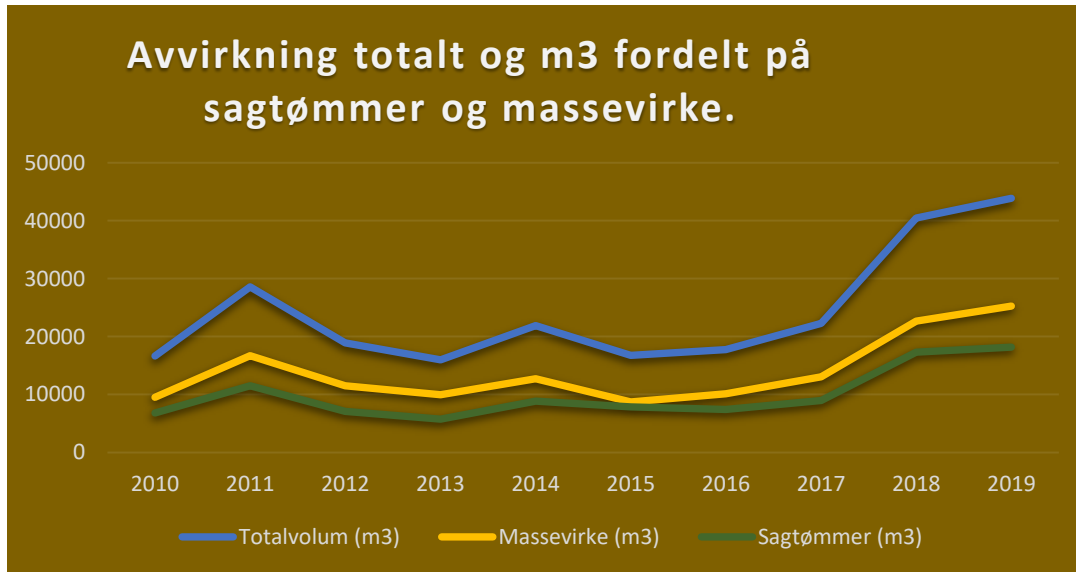
Skog utgjør ca. 35 % av Vefsn kommunes arealer, og kommunen er den største skogkommunen i Nordland målt i aktivitet og avvirkning. Lite av skogen er klassifisert som svært høy bonitet (produksjonsevne), og det er en betydelig del som enda ikke er klassifisert (Figur 6). De tre beste bonitetskategoriene utgjør 306 050 dekar, ca. 45 % av det totale skogarealet i kommunen.

I 2020 ble det omsatt virke for i overkant av 9 000 000 kr, med en snittpris på 329 kr/m³.

Sommer 2022 blir oppstartsåret for nye miljøregistreringer i skog (MIS -registreringer) og nye skogbruksplaner for hele kommunen. Alle skogeiere vil få tilbud om å bestille MIS-registrering og skogbruksplan for sin eiendom. Miljøregistrering i skog og skogbruksplanarbeidet avsluttes i løpet av 2024.

4.4.1 Avvirkning

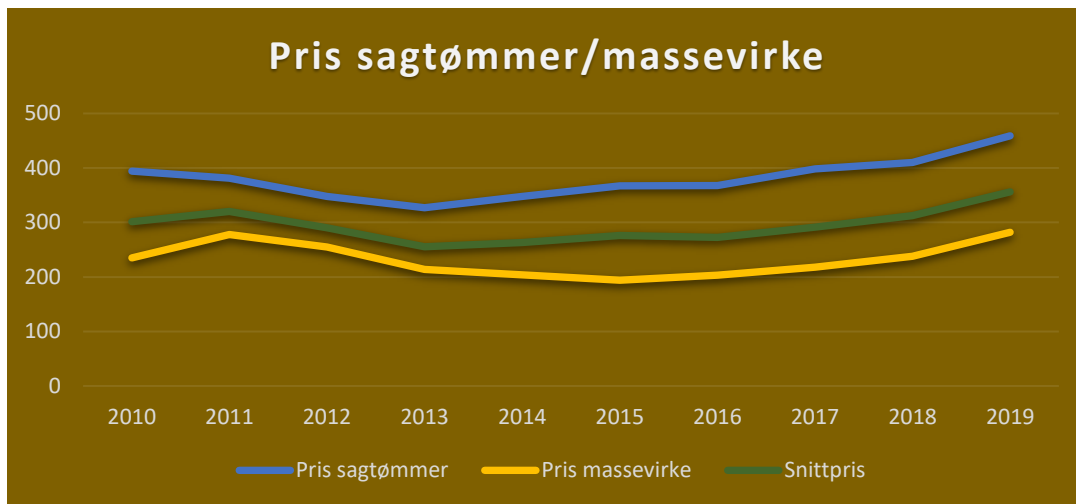
Som Figur 7 viser har skogsavvirkninga i kommunen vært forholdsvis stabil over mange år, dog med en markert økning fra 2017 til 2019. Mye av denne økninga skyldes stortilt utbygging av E6, men også en generell økning i aktivitet. Normalavvirkninga i forhold til balansekvantum totalt for Vefsn kommune bør ligge på ca. 25 000 m³ per år.

Figur 7: Avvirkning totalt og fordelt på massevirke og sagtømmer.

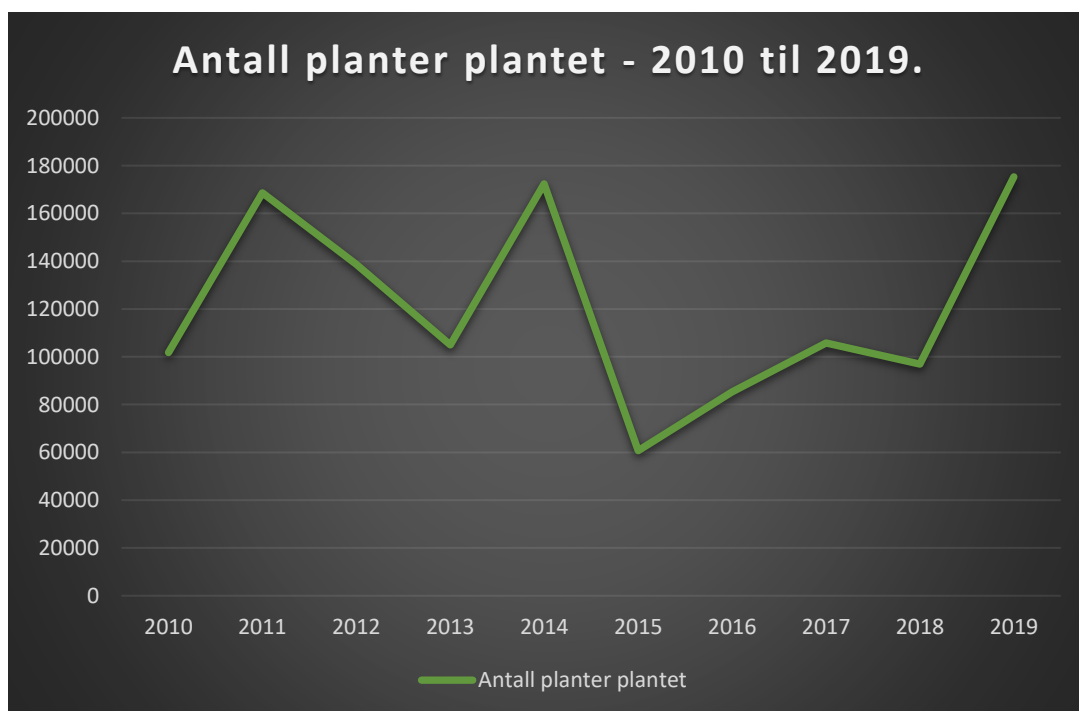
Sagtømmer blir sagt opp til materialer for byggverk (plank, bjelker etc), og massevirke blir i all hovedsak brukt i sponplateindustrien og i papirindustrien. Lauvvirke går til sponplateindustrien, vedproduksjon og flisproduksjon.

I 2020 utgjorde sagtømmer 44 %, massevirke 54 % og lauvvirke 2 % av registrert omsatt virke. Prisen skogeier får betalt for de ulike kategoriene varierer litt, og har økt de siste årene (Figur 8). Det er viktig å merke seg at det har vært en prisstigning på avvirkning av tømmer, blant annet grunnet høye drivstoffpriser.

Figur 8: Det har ikke vært de store variasjonene i pris på sagtømmer eller massevirke, men prisene har steget litt de siste årene.

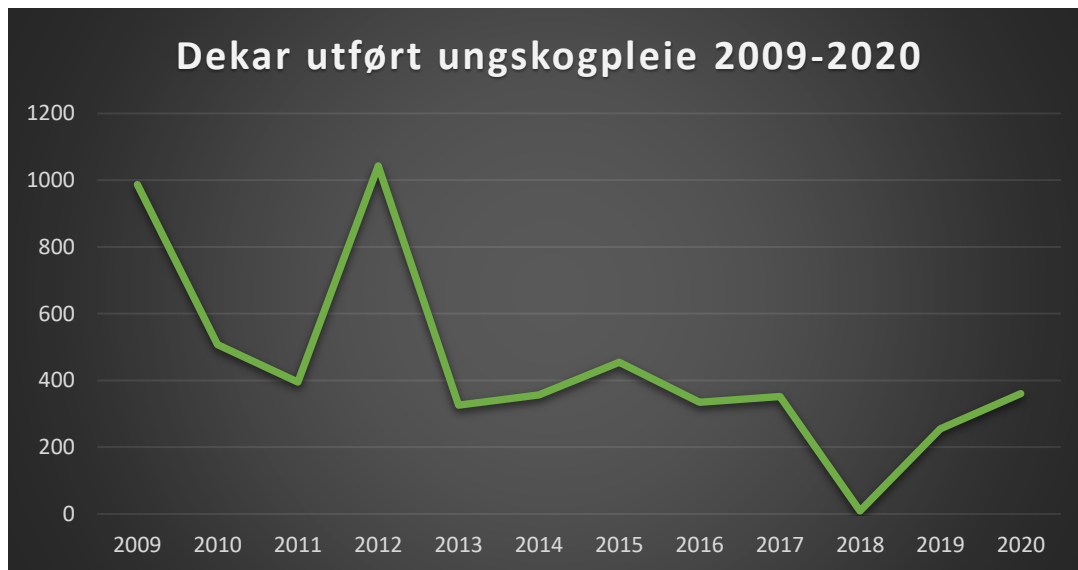
4.4.2 Skogplanting og ungskogpleie

Figur 9: Antall planter som har blitt plantet etter hogst siden 2010.

Innen tre år etter tømmerhogst skal det plantes ny skog på arealet. Figur 9 viser antall planter plantet fra 2010-2019 i kommunen per år.

Ungskogpleie er mekanisk etterarbeid etter hogst og pleie av ungskog. Figur 10 viser aktiviteten på ungskogpleie som er registrert utført fra 2009-2020.

Figur 10: Antall dekar med utført ungskogpleie.

Skogkulturarbeidet (rydding i plantefelt) har over mange år ligget lavt i forhold til behovet. Manglende skogkulturaktivitet hemmer utviklinga hos ny ungskog, reduserer kvaliteten på fremtidig skog og vil forsinke omløpstiden til neste hogst. Det er stort potensiale for mer egenaktivitet blant skogeiere. Det blir i mange tilfeller satt av for lite midler på skogfondskontoen ved hogst. Dette skaper utfordringer ved innleie av personell for planting og rydding i plantefelt.

Skogfondet kan tas ut som lønn ved ungskogpleie, og har skattefordeler. Bruk av skogfond kan utløse tilskudd. Det finnes tilskudd til både planting og tynning i plantefelt, som skal stimulere til økt aktivitet.

4.5 Vilt- og fiskeforvaltning

4.5.1 Viltforvaltning

Viltforvaltningen er hjemlet i Lov om jakt og fangst av vilt (viltloven) og Lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven). Formålet i viltloven er at viltet og dets leveområder skal forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares. Innenfor denne rammen kan viltproduksjonen høstes til gode for landbruksnæring og friluftsliv.

Vefsn har en stor elgstamme, og noe rådyr og hjort. Elgen er en stor jaktressurs, men skaper også utfordringer med påkjørsler av tog og biler. De kan også være en utfordring med tanke på skader på innmark, rundballer og skogen. Det er kommunen som har ansvaret for denne forvaltningen.

KOMMUNALE OPPGAVER VILTFORVALTNING

- Godkjenne jaktvald og gi fellingstillatelser
- Avholde teoretisk jegerprøveeksamen
- Bruke Hjorteviltregisteret ved tildeling av fellingskvoter og rapportering av fellingsresultat
- Ta hånd om fallvilt og påkjørt vilt
- Hjelp til å oppklare rovviltsaker
- Delta i kartlegging av viltbestander og ha oversikt over tilstanden i kommunen
- Utarbeide kommunalt mål for hjorteviltartene og godkjenne flerårige fellingskvoter
- Behandle søknader om fellingstillatelse på skadegjørende vilt

Minstearealet for godkjenning av vald og fellingstilsagn på elg er 3000 dekar, for rådyr 3000 dekar og for hjort 10 000 eller 20 000 dekar ut fra hvor i kommunen det er snakk om. Disse arealgrensene er fastsatt i *Forskrift om adgang til jakt etter elg, hjort og rådyr, Vefsn kommune, Nordland*.

De siste årene har det vært stilt lavere arealkrav grunnet behov for reduksjon av stor elgstamme i kommunen. Det legges fortsatt opp til stor avskyting kommende tre års periode for så å redusere årlig avskyting betydelig på lang sikt.

Tabell 2: Totalt antall registrert fallvilt for tog og motorvogn, fordelt på art. Tall i () er dyr som er registrert døde på stedet, avlivet på stedet, avlivet etter ettersøk, funnet død etter ettersøk eller ukjent utfall. Dyr som er antatt uskadd eller ikke funnet ved ettersøk er ikke med i (). Talldata er hentet fra hjorteviltregisteret.

Art	2016	2019	2020	1.01.21-14.10.21
Elg	67	43	56	23
Hjort	0	0	2	0
Rådyr	1	2	7	6
Totalt	68 (44 d)	45 (30 d)	65 (40 d)	29 (22 d)

Som Tabell 2 viser er det desidert flest elg som blir påkjørt, og noen få hjort og rådyr.

4.5.2 Fiskeforvaltning

Fiskerettshaver har i henhold til lakse- og innlandsfiskeoven § 16 enerett til fiske etter anadrome laksefisk. Fiskerettshaver kan være grunneier eller andre som har ervervet slik rett. § 18 gir barn under 16 år rett til gratis fiske etter innlandsfisk, både der rettighetshaver utsteder fiskekort og der det ikke utstedes fiskekort.

I Vefsn kommune er det forvaltningslagene for de ulike elvene som har ansvaret for forvaltning av anadrome fiskestammer. Vefsnlaks AS er en felles plattform for samarbeid mellom forvaltningslagene.

Vefsnlaks AS får driftstilskudd fra Vefsn kommune, i tillegg til at det gis tilskudd til restaurering/utbedring av laksetrapp. Reetableringsprosjektet i etterkant av rotenonbehandlingen administreres lokalt av Mosjøen og Omegn næringssselskap KF.

Kommunen legger også til rette for infrastruktur i planarbeid, men det er fiskerettighetshaverne som selv må opparbeide den nødvendige/ønskede infrastrukturen i forbindelse med fiske.

Kommunen følger også opp vannkvaliteten i vassdragene i kommunen, og aktiviteter rundt disse. Dette gjelder både i forbindelse med nydyrking, håndtering av husdyrgjødsel med mer.

4.6 Klima og miljø

Det lokale miljø og klimautfordringene for naturbruksnæringene er:

- Våtere og mildere vintre
- Tørrere, varmere somre
- Gjengroing av inn- og utmark på grunn av færre beitedyr
- Rot og rask rundt gårder og i utmark som skjemmer, forurenses og kan skade folk og dyr.
- Forurensing av vann og elver gjennom erosjon og gjødsling
- Tap av biologisk mangfold pga monokulturer

Gjennom regionalt miljøtilskudd og spesielle miljøtilskudd kan en søke tilskudd for å gjøre drifta si mer klima- og miljøvennlig. Nytt av 2021 er at bønder gjennom regionalt miljøtilskudd kan søke tilskudd til klimarådgivning, som skal resultere i en plan for gårdsbruket. Det er interesse for dette blant gårdbrukerne i kommunen.

Vefsn kommune er i gang med utarbeiding av en klimaplan, der landbruket vil bli involvert.

4.6.1 Spredning av gjødsel

De siste årene har det vært økt fokus på avrenning fra landbruket, og effekten dette har på vannmiljøet. Økt fokus på dette, samt tilskudd som stimulerer til endring i aktivitet, har ført til at flere har kjøpt slangespredningsutstyr og sprer mest mulig i vekstsesongen. Flere og flere benytter seg av muligheten til å søke regionale miljøtilskudd i forbindelse med gjødselspredning, noe som er veldig positivt. I 2020 var det 19 foretak som søkte på tilskudd til miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel. I tillegg til at det gis tilskudd til dette, ser mange at det har positiv effekt på enga og at det trengs mindre mineralgjødsel ved mer optimal bruk av husdyrgjødsel. Dette er viktig også siden kostnadsøkningen på kunstgjødsel har vært stor det siste året.

Hvert år kommer det inn søknader om dispensasjon for å spre husdyrgjødsel på åpen eng etter 1. september. Dette kan ha sammenheng med at gårdsbrukene blir større, og sommersesongen blir for travel til å rekke over alt. Gjødsellagerkapasitet er en annen utfordring, og mange bønder må derfor ha lagrene helt tomme før vinteren kommer. I tillegg kan været by på problemer, og en våt sesong gjør det vanskelig å få spredt husdyrgjødsel til rett tid. Dette må kommunen ta hensyn til, selv om slike dispensasjoner kan føre til økt avrenning. Kommunen bidrar med tilskudd til tak over gjødsellager og veileder om tilskudd fra Innovasjon Norge til nye gjødselkummer.

Klimaendringene med økt nedbør og erosjon gjør det enda viktigere enn før å sette i verk tiltak for å unngå avrenning og forurensning av vannforekomster nærme jordbruksarealer. I tillegg til avrenning av næringsstoffer er også avrenning av plantevernmidler en potensiell fare. Ugjødsel/usprøyta kantsoner er et effektivt tiltak mot avrenning og erosjon, men dette vil i flere tilfeller føre til for stor reduksjon i avling/spredeareal til at det kan forsvares økonomisk.

4.6.2 Drenering

Oppdatering og fornying av drenering i jordbruksjord er også et viktig tiltak som det jobbes med. Både for å gi plantene optimale vekstforhold og for å gjøre jorda bedre rusta mot flom og ekstremnedbør. Mange av dreneringssystemene ble anlagt rundt 1960-1990, og ble dimensjonert etter datidens klimaforhold. Med et klima i endring er det behov for andre dimensjonskriterier for drenering, bortledningssystemer og erosjonskontroll.

Mye av jordbruksjorda i Vefsn er gammel havbunn, med mye leire. Dette gjør drenering og andre erosjonsforebyggende tiltak ekstra viktig. Det gis tilskudd til drenering til alle som søker om dette. I 2022 har Vefsn kommune fått 300 000 kr til slike søknader.

4.6.3 Vannmiljø

Vannmiljø har vært et fokusområde over flere år, og er det fortsatt. Kommunen har Dølo-prosjektet i samarbeid med Norsk landbruksrådgivning, og vi har fått på plass en ordning i regionalt miljøtilskudd for å redusere utslippene til elva. For å følge med på om tiltakene fungerer overvåker kommunen tilstanden på vannet årlig.

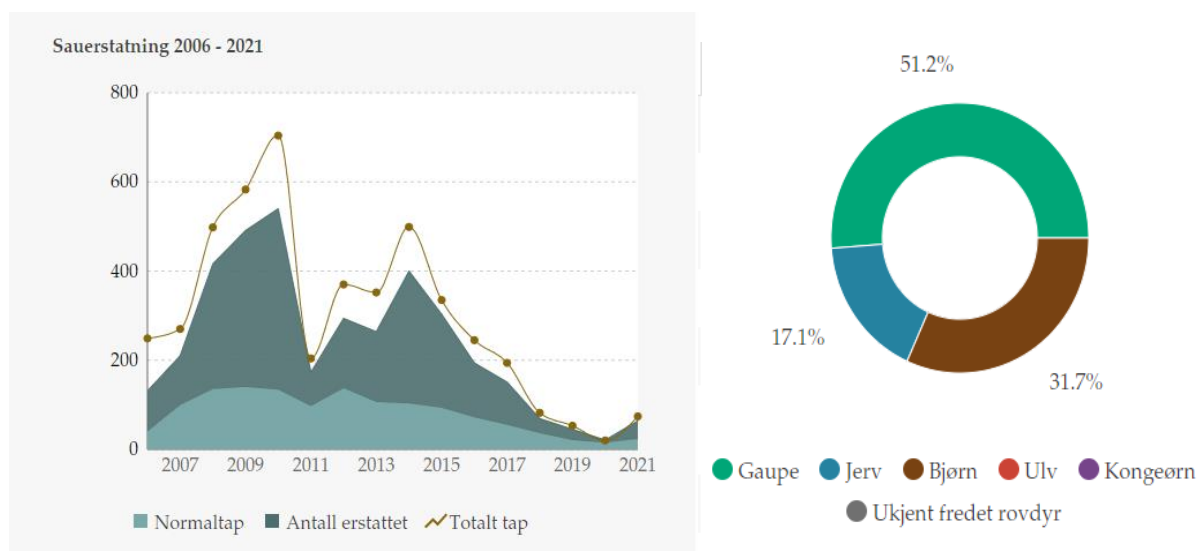
I 2022 har kommunen fått 69 000 kroner til å kartlegge vannmiljøet i Baåga og Bjørnåga på samme måte som Dølo. Målet er å få tatt prøver 3 ganger årlig fremover, men dette avhenger av om kommunen fortsatt får midler.

4.7 Rovdyrsituasjonen

Det er årlige tap av tamrein og husdyr til rovdyr i Vefsn. I 2021 ble 74 sau og lam søkt erstatning for etter tap i utmark, og i Røssåga/Toven/Syv Søstre reinbeitedistrikt ble 266 rein søkt om erstatning for i 2020/2021-sesongen. De tre rovdypene som tar mest dyr er gaupe, jerv og bjørn.

4.7.1 Rovdyr og sau

Det har vært store svingninger i antall tapt og erstattet sau de siste årene. Som Figur 11 viser, var tapet i 2021 noe stigende etter det rekordlave året 2020. Trenden har vært synkende frem til 2020, etter en topp på 499 tapte dyr i 2014. 297 av disse ble erstattet.

Figur 11: Tap av sau i perioden 2006-2021 og fordelingen på hvilke rovdyr som har tatt sau i 2021 (rovbase.no).

Hvilke dyr som er årsaken til tapene varierer fra år til år. I 2019 skyldtes ca 80 % av tapene jerv, og de resterende 20 prosentene ble satt til ukjent fredet rovdyr. I 2021 derimot, 51,2 % av dyrene tatt av gaupe, 31,7 % av bjørn, og 17 % av jerv.

Der sauene har store utmarksområder å beite på, kan det være utfordrende å finne kadavre og få satt dødsårsak. Denne utfordringen gjelder også for reindriften. Dette gjør det vanskelig å få satt tapsårsak, og kan dermed gjøre at en ikke får innvilga erstatning for alle tap. Som et tiltak mot dette har mange investert i radiobjeller. Disse gir muligheten til å se hvor dyrene er, samt at de sender varsel om et dyr er i ro lenger enn normalt. På denne måten får bonden bedre mulighet til å dokumentere tapene, og kan sette i gang taksforebyggende tiltak raskt dersom det er nødvendig. Eksempel på slike tiltak er å sanke sauen ned fra utmarka og la den beite på innmark en periode.

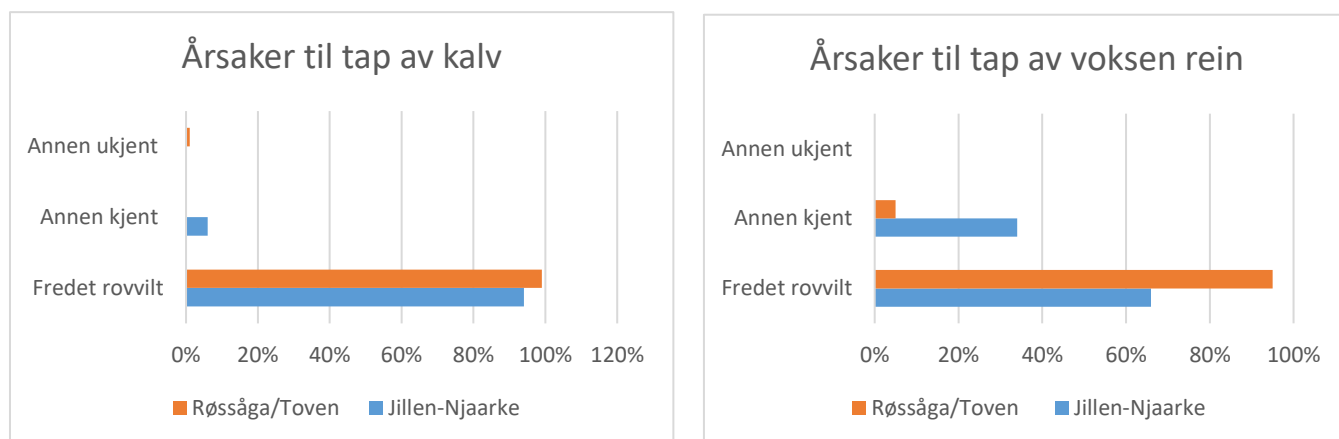
4.7.2 Rovdyr og rein

Jillen-Njaarke er betraktelig større enn Røssåga-Toven, både i areal og reintall. Vi ser likevel at de har hatt et større prosentvis tap, i alle tre kategorier. Opplysningene i Tabell 4 er fra driftsmeldinger reineierne selv har levert inn.

Tabell 4: tap av rein per reinbeitedistrikt i 2020.

Reinbeitedistrikt	Tap av kalv %	Tap av voksne %	Totalt tap %
Jillen-Njaarke	59 %	23 %	38 %
Røssåga-Toven	37 %	8 %	21 %

Hovedårsaken til tap av kalv er fredet rovilt for begge distriktene. Jillen-Njaarke har 94% tap til fredet rovilt, mens Røssåga-Toven har 99%.

Figur 12: Prosentvis fordeling av tapsårsaker på rein i 2020.

Når det gjelder tap av voksen rein er det flere som har annen tapsårsak enn fredet rovilt, se Figur 12. Begge reinbeitedistrikt har hatt store tap forårsaket av påkjørsler på veg og jernbane. Siden gjerdet langs jernbanen sør for Mosjøen ble satt opp har tap forårsaket av tog gått ned for Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt. Det er også registrert betydelig nedgang i elgpåkjørsler på samme strekning.

5. Kompetanse og utdanning

Mosjøen har en unik posisjon med et sterkt fagmiljø innen utdanning i naturbruksfag. Kommunen er base for naturbruk ved Mosjøen videregående skole og deres kompetansesenter MAT, i tillegg til studiet bærekraftige matopplevelser i samarbeid med Nordland fagskole.

Mosjøen videregående skole avd. Marka er Nord-Norges største naturbruksskole med ca 120 elever. Her har de vg2 Heste- og dyrefag, Vg2 skogbruk og vg2 Landbruk og gartneri. Etter vg2 er det mulig å gå vg3 slik at en blir agronom, gå ut som lærling i heste- og dyrefag, gartner, eller å ta studieforbereende naturforvaltning. Skolen er i så måte en sentral arena for rekruttering og kompetanseheving innen primærnæringene. Den har også en holdningssskapende effekt, noe som er veldig positivt.

Ved nettskolen i Nordland tilbys et toårig studieløp som går under navnet voksenagronomen. Dette er et samarbeid mellom Sortland videregående og Mosjøen videregående. Studiet har både fysiske og nettbaserte samlinger. Ved endt studie får elevene tittelen agronom.

For å gå voksenagronom må en være over 25 år, og enten ha bestått vg1 Naturbruk eller ved godkjent realkompetansevurdering. Det passer for de som har overtatt/ planlegger å overta en landbrukseiendom, arbeider i landbruket, har interesse for landbruk, og ønsker formell kompetanse innen feltet.

Nordland fagskole – bærekraftige matopplevelser

Høsten 2020 startet det nyutviklede fagskolestudiet *Bærekraftige matopplevelser* opp ved Nordland fagskole, studiested Mosjøen. Fagskolen beskriver selv studiet som et utdanningstilbud innen bioøkonomi, som handler om verdiskaping basert på lokale ressurser.

Studiet retter seg mot personer med tilknytning til næringer langs verdikjeden, fra jord og fjord til bord. I så måte er dette et fagskoletilbud som vil være relevant for flere som driver i primærnæringer i dag, og som vil ha en faglig tyngde i det de gjør.

Økt samarbeid med Mosjøen videregående og Nordnorsk kompetansesenter MAT vil være positivt, og kommunen bør oppfordre aktører i landbruksnæringa til å benytte seg av mulighetene som finnes for kompetanseheving.

Vefsn kommune har skog- og utmarksarealer som ligger i nær tilknytning til skolens utgangspunkt for feltundervisning og praksisopplæring. Kommunen og skolen i Marka har lange tradisjoner for samarbeid og bruk av kommuneskogen i forbindelse med feltøvinger. Tilgjengelig areal for øvinger i nær tilknytning til skolesentrum vurderes som viktig for videre utvikling av skolen. Samarbeidet mellom Vefsn kommune og Mosjøen videregående avd. Marka må videreføres.

6. Kommuneplanens arealdel og naturbruk

Kommuneplanens arealdel er under revisjon. Under forarbeidene har landbruksnæringen, skogeiere, elveeierlag og reindrifta blitt invitert til arbeidsmøte med kommunen for å gi innspill om utfordringer som dagens arealplan kan skape for å få til næringsvirksomhet i LNFR-områdene.

Per i dag er det mange områder på landsbygda der det ikke er mulighet for å etablere tilleggsnæringer uten at de er direkte tilknyttet gårdens ressurser. Gjennom arbeide med kommuneplanens arealdel jobbes det med å åpne opp for å kunne etablere slike tilleggsnæringer, ved å endre litt på arealformål i arealdelen. Samtidig som kommunen skal, og ønsker å bidra til næringsutvikling, må vi også verne om matjorda på en god måte. Jordlovens vern om dyrka og dyrkbar mark stiller fortsatt sterkt, og det vil ikke bli større mulighet for å bygge ned denne med oppdaterte arealplaner. Hver enkelt sak vil vurderes individuelt med befaring.

Viktige områder for reindrifta må sikres gjennom kommunens arealplanlegging. Dette gjelder all bruk gjennom året, men i prosessen med planarbeidet kom det konkrete innspill på områder hvor det er etablerte permanente gjerdeanlegg som må fornyes/utvides og forslag på nye gjerdeanlegg som er nødvendig å etablere etter vegutbygginger og vindkraftutbygginga som pågår.

7. Fremtidens naturbruk i Vefsn kommune

Målet for framtida er at det skal være flere aktive gårdsbruk av varierende størrelse. Naturbruk er et felt i endring, og det er viktig at aktører i næringa er oppdaterte og jobber for en positiv utvikling. For at dette skal være mulig er det avgjørende å holde et godt samarbeid mellom jordbruket, tilleggsnæringer, turisme, reindrifta og forvaltningen. I tillegg må staten legge opp til at det skal være mulig å leve av å jobbe i primærnæringene. En økning i nisjeproduksjon og direktesalg til forbruker er i gang, og vil kunne være verdifullt for mange produsenter og tilbydere av varer/tjenester. Bak alt må tanken om at det vi gjør skal være bærekraftig på sikt ligge.

Vedlegg 1 Medvirkende parter

Følgende har hatt muligheten til å uttale seg om naturbruksplanen, enten i form av arbeidsmøter, høringer eller en kombinasjon av disse:

- Statsforvalteren i Nordland
- Nordland Fylkeskommune
- Bane Nor
- Statens vegvesen
- Vefsn Bondelag
- Vefsn Skogeierlag
- Helgeland friluftståd
- Vefsnlaks AS
- Naturlige Helgeland AS
- Fusam Forvaltningslag SA
- Røssåga-Toven reinbeitedistrikt
- Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt
- Forum for natur og friluftsliv Nordland
- Statskog SF
- Sametinget
- Vesterfjell sankelag
- Toven Beitelag
- Brurskanken turlag
- Vefsn jeger og fisk
- Vefsnavassdragets fiskeforvaltning SA
- Mosjøen videregående skole avd Marka
- Nordnorsk kompetansesenter MAT
- Elevrådet ved Mosjøen videregående skole avd Marka
- Fagutvalg for utmark, landbruk og motorferdsel

